

అరస్తు

బా బ క వి (హ ర్ష క థ)

మొ ద టి భా గ ము

ఓక

న య త :

తట్టా రంగరామానుజాచార్యులు

సీనియర్ తెలుగు పండిట్

బోర్డు హైస్కూలు,

క వి లే శ్వ ర పు రం, (కృష్ణాజిల్లా)

All rights received
by
T. Y. TAYARAMMA
Kapileswarapuram,
Krishna Dt.

వెల 75 N. P.

మద్రాసు :
కాల్చిక్రీ ప్రెస్, అన్నవరము, గుంటూరు - 1.

అభిప్రాయములు

శివాయ గురవేనమః

1

విద్వాన్

దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి

నందినీ నుందిరము,
ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ,
వాల్తేరు, 28-2-58.

శ్రీ తట్టా రంగరామానుజాచార్యులు రచించిన 'బాణకవి' హస్త
కథను, ఆమూలాగ్రము సావధానముగ వింటిని. బాణకథయు, హస్తకథయు
నిండు సంగ్రహముగ నిరూపితములు - కథాంశములు మిక్కిలి ఆకర్షకములు-
ఆనందదాయకములు.

భాష నిర్దుష్టము - సరళము, సులభము, అవశ్యకములగు వర్ణనముల
సందర్భమున అచ్చుటచ్చుట ఔచిత్యకై దీర్ఘసమాసములు కొలదిగా నున్నను
ఆవేక్షిప్తములుగావు.

పదములకూర్పు ప్రశంసాపాత్రము కాగలదు. ఈ గ్రంథము
చూచువెద్దలు బాణహస్తకథల నారసి యానందింతురు. బాలురు సోత్సాహ
ముగ సలక్షణమగు భాష నభ్యసింపఁగలుగుదురు; అని నా విశ్వాసము.

(సం) దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి.

2

M. వీరేశ్వరశర్మ

సీనియర్ తెలుఁగు పండిట్

యన్. యన్. కాలేజీ,
చిట్టిగూడూరు, (మచిలీపట్నం)
19-2-58.

శ్రీమాన్ తట్టా రంగరామానుజాచార్యులు రచించిన "బాణకవి -
హస్తకథ" అనేది గద్యగ్రంథమును సావధానముగా నామూలాగ్రముగ
గ్రంథకర్తముఖమునకే వింటిని.

చలభము, మృదుచురుగము, సంభీరము నగువైలొలో నీరచనము సాగి నది. కృతజ్ఞహృదయములకు నొత్తిడి కలిగింపని సుకుమారమగు నీరచన నాకుఁ జాల నాహ్లాదమొనఁగూర్చినది.

కవికి సంస్కృతాంధ్రములయందుఁగల పరిక్షుణ్ణమగు బరిచయ మిందుఁ బదపదమునఁ బ్రత్యక్షమగుచునేయున్నది. మహాకవి బాణభట్టు రచించిన హన్వచరిత మాధారముగా, కథా ప్రధానముగా, నందందు నపరిత్యాజ్యములు, సహృదయశ్లాఘ్యములునగు నలఁతి యలఁతి నూతనాంశ ముఁతో నీరచయిత దీని వెలయించెను.

ఈ కూర్పునందలి మార్పు లీకవి నేర్పు, నోర్పు, దీర్పును, సర్వధా ప్రకటించుచున్నది.

ప్రప్రథమముగా రచించిన యీచిరుతకబ్బము, భావరసగుంభితమై ముద్దులు మూటగట్టుచుఁ జదువరులహృదయము నాకర్షింపఁజూర్చినది.

ఇది కేవలము కల్పనాకథకాక చరిత్రప్రసిద్ధులగు నిరువురు ప్రాచీన భారతీయ మహాపురుషుల జీవితాంశముల నభివర్ణించుటంచేసి యెల్లరకు నెల్లప్పుడు పాఠేయమగుచున్నది.

ఈ కథావస్తువును రచనమున కెన్నుకొనుటయందే కవిఁగల విశేష నమ స్ఫుష్టమై తన్నిర్వహణమునఁ జరితార్థత నందుచున్నది.

ఇది యున్నతకళాకాలావిద్యార్థులకుఁ బఠఁదీయముగా నిర్ణీతమగుచో నది కళాస్థులకుఁ జాల విజ్ఞానప్రదముకాఁగలదని నా నిశ్చయము.

ఈ గ్రంథకర్త ఇతోధికగుణభూయిష్టములగు పెక్కుగ్రంథముల రచించి, ఫిరాయుక్తి విలసితుఁడగునట్లు క్రియఃపతి సర్వదా సర్వధా యనుగ్రహించుగాత.

(సం) M. వీరేశ్వరశర్మ.

శ్రీ రస్తు.

బాణ క వి

(హ ర్ష క థ)

మంగళతూర్యములు మొఱపినవి. వందిమాగధులు కైవారంబు సేయుచుండ సభ్యులెల్లరు నొక్కుమ్మడి ప్రత్యుత్థానమొనరించి జయజయధ్వానంబులు గావించుచుండ, సరస్వతీద్వితీయుడై చతురాననుండు కొలువుకూటంబున కేగుదెంచి, నవరత్నమయంబగు నాననంబు నలంకరించెను. సరస్వతియు నుచితాసనాసీన యయ్యె. సదస్యు లెల్లరు వారి వారి యాసనముల నలంకరించిరి. చామరగ్రాహిణులు వింజామరముల వీచుచుండిరి. క్షణకాలములో నాకొలువుకూటము నిస్తరంగజలధివోలె కానవచ్చెను.

నాటి యాసభకు నింద్రాదిదేవతలును, మను, ధక్ష, చాక్షుష ప్రభృతులగు ప్రజాపతులును, దిక్పాలకులును, సప్తర్షులు మొదలగు ఋషిపుంగవులును, గరుడ, యక్ష, కిన్నర, సిద్ధ, సాధ్య, నాగ, కింపురుషాదు లందరును విజయముచేసిరి. పరమేష్ఠి కనుసన్న నెరిగి సరస్వతి తనమృదుల హస్తంబుల వీణావాదనమొనరింప నెల్లరు భుజంగంబులట్లు శిరము లాడించుచు నానందజలధి మునిగి తేలుచుండిరి. వాద్యనూపబడినను, కొంతతడవు శిరము లట్లే యూగుచుండెను.

తరువాత బ్రహ్మేంద్రాదులు పరమాత్మ మాయావిలాసము లనుగూర్చి ఘుచ్చటించుకొనుచుండిరి.

అనంతరము కొందరుమునులు బుక్కలను జదివిరి. మఱికొందరు యజుర్వేదమును బఠించిరి. మఱికొందరు సామ వేదమును గానమొనర్చుచుండిరి. ఇట్లుండ వారిలోవారికి విద్యావిషయికమైన వివాదములు ప్రారంభమాయెను. గొప్ప తపోనిధియు, సహంకారపూరితుఁడును, స్వభావసిద్ధముగా నతికోపిష్ఠియు, నత్రీకుమారుఁడు నగుదుర్వాసుఁడు మంద పాలుఁ డనుమునిపుంగవునితోఁ గలహించుచు, క్రోధాంధుఁడై విస్వరముగా సామమును గానమొనర్చెను. మును లందరును శపించు ననుభయముతో వినియు వినన ట్లూరకుండిరి. కాని వాద్దేవి శ్రీ స్వభావంబున మనస్సు నిలుపలేక గర్వోన్మత్త చిత్తుఁడైన దుర్వాసునిగాంచి పక్కున నవ్వెను. అట్లు నవ్వు చున్న సరస్వతినిగాంచి యప్రతిహతకోపాకులితచిత్తుఁడై, రోషకషాయితంబులై చింతనిష్ఠులవలె మెఱయుచున్న కన్నుల నుండి కోపాగ్ని మృలింగంబులురాల, పండ్లు పటపటంగొర కుచు. హంకారరవంబున సభాభవనమ్ము దద్దరిల్లఁజేయుచు, ఓసి ! పాపకారిణి ! దుర్విదగ్ధ ! వాద్దేవి ననుగర్వముచే నప్రమేయతపోధనినై, వేదవేదాంగంబులఁ గరతలామలక మొనరించుకొని, సాటిమునులలో మేటినైన నన్నే పరిహాసించుచుంటివా ! ఇదే నీగర్వ మడగింతును చూడుమని కమండలమునుండి శాపజలమును బైకెత్తెను.

అప్పుడు సభలోనివా రెల్లరు హా హా కారంబు లొనరించుచుండ, మహానుభావా! శాంతింపుము, శాంతింపు మని దివిజలు బ్రతిమాలుచున్నను, గురువర్యా! పద్మజ రాణి, అబల ఈయొక్కతప్పు మన్నించుమని శిష్యులు ప్రార్థించుచున్నను, కుమారా! కామకోధాద్యరిషడ్వర్గం బును జయించి, శమప్రధానులైనఋషులు కోపగింపఁగూడ దని యత్రిమహాముని వారించుచున్నను, ఓదుర్వీసీత! విద్యా విషయికమైన నీగర్వ మడగింతును చూడుము- “సమస్త దేవతామహిమలను గోల్పోయి మర్త్యలోకమున మానవ కాంతవై నివసింపు” మని శాపోదకమును విడిచిపెట్టెను.

ఆహా! కోప మేమి చేయింపదు? అది యుచితానుచిత ముల భావింపనిచ్చునా? సాత్రాసాత్రీములఁ గననిచ్చునా? అకారణముగాఁ దనచెలిని శపించుట గాంచి, యస్తమించు సూర్యబింబంబువలె నెఱ్ఱబారిన నెమ్మొగమ్మున ముంగురు లల్లాడ, శిరఃకంపంబు గావించుచు, బింబాధరంబు లదర, మహిషాసురమర్దనివలె లేచి, ఓరీ! ఋషికుల కళంకభూత! దుర్వాస! ఇదే చూడుము- నిన్ను భస్మంబుగావించెద నని ప్రతిశాప మిచ్చుటకు నుద్యుక్తురాలైయున్న సావిత్రిని “చెలీ! కోపము నుపసంహరించుకొనుమనుచు” సరస్వతియే వారించెను.

శాపగ్రస్తరాలై చెక్కుటద్దముల బాష్పకణంబులు జాలువార వివర్ణవదనయై యున్న భారతిని గాంచి మనంబున

నక్క-టికంబుగదుర ప ద్మా స నుండు దుర్వాసుని గాంచి
మహర్షి! ఈమార్గము సత్పురుషుల ననుసరింపఁదగినది కాదు.
సమస్తమైన తపస్సులకు నోర్పు మూలముగదా! రోషదోష
నిమగ్నమైన హృదయమును నిగ్రహింపవలయును. అనవసర
ముగా దోషరహిత యగునీవాణి నేల శపించితివి? ఇక
వైనను గోపమును బోద్రోలీ శాంతము నలవరచుకొను మని
పలికి నిజరాణి యగువాణిని వీక్షించి “వత్సా! సరస్వతి!
దుఃఖంపకుము. విధిని దాట శక్యము గాదు. నీసఖ యగు
సావిత్రికూడ నిన్నునుసరించి రాగలదు. భూలోకనివాసము
నీ కానందదాయక మగును. అల్పకాలములో “నీకుమారుని
ముఖకమలావలోకనానంతరము, నీకు శా ప వి ము క్తి
కాగలదు” అని శాపాంతమునుదెల్పి యోదార్చెను.

శాపోపహత యగుసరస్వతి తలవంచుకొని పదములు
తడబడ, దుఃఖపరీతస్వాంతయై సావిత్రితోఁ గలిసి యభ్యంతర
మందిరంబున కరిగెను. లోకమాత యగుసరస్వతికిఁ గలిగిన
వ్యసనమును జూచి సహింపఁజాలక తన వేడికిరణముల
నుపసంహరించుకొని, పడమటికొండ నాశ్రయించి విచారించు
చుండెనో యనునట్లు లోకబాంధవుఁ డస్తమించెను.

శూన్యహృదయముతో నేవేవియో యాలోచించుచు,
రాహుగ్రస్తంబైన పూర్ణచంద్రునివలె పన్నెదరిగి చిన్న
వోయిన ఆననంబువంచి, కన్నీరువిడుచుచున్న సరస్వతిని

జూచి సావిత్రి పొంగిపొంగివచ్చు దుఃఖము నాపుకొని “సఖ! సరస్వతి! సకలచరాచరంబులను సృజించువిధాత కనుంగు చెలివై, ముల్లోకములకు నుపదేశకర్తవైయున్న నీకు నే నుపదేశింప సాహించుచుంటిని. మన్నింపుము. విధియలంఘ్య మని నీకు తెలిసియేయున్నది. జన్మభూమి విడుచుట కష్టమే. ఆవృజనవిరహ మెవ్వరికైనను హృదయవిదారణ మొనరించును. ఐన నిట్లు దుఃఖించుట తగదు. పురాకృతకర్మ మిట్లుండగా నేడ్చి ఫలమేమి? ఏభూభాగముల నలంకరించుటకు కోరుచుంటివో చెప్పుము” అని పలికెను. సరస్వతియు “ప్రియసఖ! చేసినకర్మ మనుభవింపకతీరదు. నీతోకలిసి సంచరింపనున్న నా కీబ్రహ్మలోకవిరహము దుఃఖమును కలుగఁజేయదు. భూలోకమున నివాసయోగ్య మగుస్థానము నీవే యెరుగుదువు” అని పలికి మిన్నకుండెను.

మరునాడు సూర్యోదయమైనంతనే సరస్వతి వియోగ జలధిమునిగియున్న పరిజనంబుల నూరడించి, బ్రహ్మదేవునికి ముమ్మారు ప్రదక్షిణ మాచరించి, యడుగుదమ్ములవ్రాలి సావిత్రిద్వితీయయై బ్రహ్మలోకమునుండి బయలుదేరెను.

కృమముగా నాకాశగంగ ననుసరించి మర్త్యలోక మునుజేరి, ఆకాశంబుననుండియే యెల్లప్పుడు లేజిగుళ్లతోను, నెత్తావివెదజల్లు కునుమజాలంబులతో నొప్పుచు, నెండవేడి పొని నేలపైఁ దగులనీయక, బాగుగా పండిపగిలిన ఫలభారం

బున వంగియుండు బహువిధవృక్షజాలంబులతోడను, పొదలపై నల్లిబిల్లిగా నల్లుకొనియుండు నానావిధములగు లతలతోఁ బెనఁచైచుకొని కన్నుల కానందమును, చల్లదనమును గలిగించు తమాలరసాలాది వృక్షంబులతోడను, మళరంఝా స్వాదనముగావించి మదించిన భృంగంబుల ఝుంకారంబులతోడను, ఆకసంబున మేఘంబులఁగాంచి పురివిప్పి నాట్యంబుగావించు మగ నెమళ్ళం జూచి, మధురమంజులధ్వనుల వీనులవిందుగావించు నెమళ్ల కంఠస్వరంబులతోడను, కన్నుల కింపైన వివిధవర్ణములతోనుండి, మధురతరపరిపక్వఫలంబుల నారగించు కీరముల కలధ్వనులతోడను, లేజగుళ్ళను గడు పారమెక్కి మనోహరమంజులారావంబులగావించు కోకిలాలాపంబులతోడను హృదయానందజనకమై శోణమని ప్రసిద్ధిఁ జెందిన హిరణ్యవాహ మనుమహానదతీరమును గాంచి, దాని సౌభాగ్యమున కచ్చెరువంది, “సఖ! సావిత్రి! ఈమహానద తీరము నా కానందమును గలిగించుచు నిచ్చటనే యుండవలయు ననునాసక్తిని బెంపొందించుచున్నది” అని పలికి సావిత్రి యనుమతి నచటికిఁ దిగెను.

అంత నొక పరిశుద్ధప్రదేశంబున లతాగృహము నేర్పరచుకొని కొంతసేపు విశ్రమించి, సావిత్రితోఁగూడి పూజకై వలయు పుష్పములను సేకరించెను. తన్నదనిర్మలోదకముల స్నానమొనర్చి సృష్టి, స్థితి, లయ కారకుఁడగు నాపరమా

తృను యథావిధిగఁ బూజించి, ఫలమూలంబుల నారగించి, యాపగలంతయు గడపి, పాదరింటియందున్న శిలాతలంబున రచియింపఁబడిన చిగురుటాకు పాన్పుపై శయనించి యారాత్రి గడపిరి. ఈవిధముగనే మరుసటిదివారాత్రములను గడుపుచుండిరి.

సరస్వతి సావిత్రితోఁ బంతంబువైచికొని వృక్షంబులకు బోదెలుచేసి సీరుబోయుచు, లతలను బ్రాకించుచు, హరిణ శాబకంబులఁ బెంచుచు, చిలుకలకుఁ బలుకుల నేర్పుచు, కోకిలలతోఁ బంతంబులాడుచు, హరి మాయావిలాసంబుల నభివర్ణించుచు, బ్రహ్మలోకానుభవంబులను బూర్తిగా విస్మరించెను.

2

ఇట్లు కొంతకాలము గడచెను. ఒక్కనాడు సాయం సమయంబున నుత్తరదిక్కుగా నశ్వహేమాసహితఖుతరవం బొందు వినవచ్చెను. సరస్వతి దాని నెరుంగవలెననుకుతూహలంబున లతామంటపంబు వెలువడి పరికించిచూడ, కృపాణ పాణులు, యువకులు నైన కాల్బలముతోఁగూడిన అశ్వ బృందంబునడుమ శితచ్ఛత్రమునీడనున్న పదునెనిమిదివర్షముల ప్రాయముగల దర్శనీయుడగు యువకుఁడు, వానిప్రక్కనున్న పండువయస్సుగల మఱియొకపురుషుఁడు గనఁబడిరి.

ఆయువకుడు దేవతాకృతిలోనొప్పు కన్యకాయుగ శంబును మారమునుండియే చూచి, అనన్యసాధారణంబగు వారి లావణ్య, విలాసవిభ్రమంబుల కచ్చెరువడి కలరూపు నెరుంగఁగోరి వారువంబుదిగి, పరిజనంబు నచ్చటనేయుండ నియమించి, ద్వితీయపురుషునితోఁగూడ నడచుచు సవినయ ముగా నావిలాసినులను సమీపించెను. ఇట్లే తెంచినవారికి సావిత్రీ, సరస్వతులు వనవాసోచితంబులగు నర్ఘ్యపాద్యాది పూజల సత్కరించిరి.

ఇట్లు సత్కారములను బొంది విశ్రమించినవారలకడ కేగి యవనతవదనయైయున్న సరస్వతి కనుసన్న నెఱింగి, సావిత్రీ సవినయముగా నాద్వితీయునిగాంచి యిట్లనియె - “అర్యా! మహానుభావులగు మీరాకచే మా యాశ్రమము పవిత్ర మయ్యెను. మే మెంతయు ధన్యులమైతిమి. మా నోములు ఫలించిన ట్లానందించుచుంటిమి. మీవృత్తాంత మాద్యంతము మాచెలి వినఁగోరుచున్నది. ఈమహాత్ముని రాకచే నేప్రదేశము శూన్యముగాఁ జేయఁబడెను! ఎచటికిఁ బోవలసియున్నది? ఈతఁడెవరికుమారుడు? తల్లిదండ్రు లెవ్వరు? ఏయక్షరంబులు వీనినామంబగుటకు నోచుకొనెను?”

అంత నావృద్ధుఁ డాయువకుని ముఖంబునఁ జూపు నిలిపి హర్షకంబుచే ముడుతలువడినవదనంబున కొకవింత సోయగమిచ్చు మందహాసంబొనర్చి, సౌభాగ్యవతులారా!

వినుడు. “ఈతఁడు భార్గవవంశాలంకారుఁడగు చ్యవనుని పుత్రుఁడు. తల్లి సుకన్య. పేరు దధీవి. తొల్లిభార్గవవంశోద్భవుండగు చ్యవనమునీందుఁ డిచ్చోటికి సమీపంబుననుండు కమలాకరతీరంబున శుకపికశారి కానినదంబులచే నతిరమ్యంబగు నొక్కయాశ్రమంబు నిర్మించుకొని, ఎండకు, వానకు, చలికి నిరుత్సాహుండుగాక, యూర్ధ్వముఖుండై, జితేంద్రియుండును, నిరాహారుండును, నిశ్చలచిత్తుండునై చిరకాలంబు నుండి తపం బాచరించుచుండెను. నిష్ఠతో తపంబుగావించుచున్న చ్యవనుని శరీరము లతావృతమై చీమలు పుట్టలు వెట్ట దొడంగెను. క్రమక్రమముగా వానిచుట్టు నాపుట్ట లధికమై కొంతకాలమున కాతనిశరీర మాపుట్టలోఁ గానరాకుండెను. తన్ను లతలును, పుట్టలును నావరించియున్నను సరకుగొనక నిశ్చలుండై చ్యవనుండు తపోనిష్ఠఁ గావించుచుండెను. ఆతని తపోనిష్ఠ కెల్లరు నచ్చెరువందుచుండిరి.

ఇట్లుండ కొంతకాలమునకు శర్యాశ్రియను రాజపుంగవుఁడు తన నాల్గువేలమంది భార్యలతో నాయాశ్రమంబు కొలనికి విహారనిమిత్తం బరుదెంచి, వాని యేకపుత్రిక యనన్యసాధారణలావణ్యవతి సుకన్యయను కన్యకాలలామంబు దివ్యాంబరాభరణభూషితురాలై, సుగంధికుసుమమాలికల ధరించి విలాసమునఁ దనచెలికత్తియలతో నయ్యాశ్రమంబునఁ గీడించుచు నామునిపైఁ బెట్టియుండు పుట్టసమీపమున

యశావనంపుటేపునఁ గ్రిందుమీదుగానక పూగుత్తులఁ గోయు
చుండెను.

అట్లు పుష్పంబులంగోయుచు నా సుకన్య పుట్టలో
మిణుగురులువోలే మెఱయుచున్న యతివరు సేత్రములఁజూచి,
యివి యేమగునొక్కోయని సంశయంబువాడమ వాని నొక
దర్భకొనతోఁ బాడిచెను. అంత నాపొటు గాటమై గాసిఁబెట్టఁ
బుట్టలోని చ్యవనుండు కినిసి, నానావిధభూషణాలంకృతయై
చిత్రాంబరమ్ములధరియించి, తోలికాదు మెఱుపుబోలినదియై
ప్రకాశించు లావణ్యవతి, జవ్వనియునగు నా సుకన్యను రాజ
పుత్రింగాను, నవివాహితగాను నెఱింగి. మనంబు చలించ
నెట్లులైనను దాసిఁ బరిగ్రహింపఁదలచి, నిజతపోమహిమంబుచే
శర్యాతిసైన్యంబులకెల్ల మూత్రపుగ్గీషనిరోధముఁ గావించెను.

అంత నాజనపతి పరివారమంతయు బాధచే దుఃఖంపఁ
దొడఁగిరి. శర్యాతి తనపరివారమున నెవ్వరైనం దెలియక
యచ్చోటఁ జిరకాలమునుండి తపంబుగావించుచున్న చ్యవన
మహాముని కేదైనఁ గీడుగావించిరాయనియు, లేకున్న నిట్టి
నిరోధం బెల్లరకు గలుగనేరదనియు నిశ్చయించి, తన పరి
వారమునడిగిన నెవ్వరును నెరుగమనిచెప్పఁగాఁ దత్కారణం
బారయజాలక వగలం బాగులుచుండెను.

సఖి సమేతయై సుకన్యతండ్రి పాలికింజని “తండ్రి!
నే నాయాశ్రమంబునఁ బూలఁగోయుచుఁ బుట్టలో మిడు

గురులువలె నేవో మెరియుచుండగని యొక్క కుశాగ్రంబున నాపుట్టలో గుచ్చితిని. అది యేదైన నొకపురుగుని తలంచి యట్లు కావించితిని” యనగా శర్యాతి మహారా జదిరిపడి భయాతిరేకంబున దేహంబుకంపింప “నాతల్లీ! అట్లేలచేసితి వత్తూ! అయ్యది భార్గవుండైన చ్యవనమహామునీంద్రు నావ రించియుండు వల్లీకము. అందా మహర్షి తదేకనిష్ఠతో ఒహు కాలమునుండి ఘోరతపంబు గావించుచున్నవాడు” అని చెప్పి యా పుట్టకడకేగి దానిని మెల్లగఁ ద్రవ్వించి యందుఁ దపస్సుచేతను, వయస్సుచేతను వృద్ధుండైన చ్యవనమహర్షిం గాంచి కరంబులు మోడ్చి సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి, “మునీంద్రా! నాకూతు రజ్ఞానంబునం గావించిన యపరా ధంబును మన్నింపుము. నన్ను రక్షింపుము” అని ప్రార్థింప, నాచ్యవనుం డనుగ్రహించి “యతిశయరూప యశావనగర్విత యగు నీకూతు నాకిచ్చి వివాహముఁ గావింపుము. నీసైనికు లకును, పరివారమునకును సంభవించిన యాపద తొలఁగును; అని పలికెను.

శర్యాతి సృపాలుఁ డామునివచనంబులకు వెనుదీయక పరివారరక్షణమె పరమార్థంబుగ నెంచి, తన యేకపుత్రికయగు సుకన్యను వానికిచ్చి వివాహంబుగావించెను. వెంటనే శర్యాతి సైన్యమునకు బాధ తొలఁగెను. తనకూతు నచ్చటనే విడిచి నిజపరివారంబుతో శర్యాతి తనరాజధాని కరిగెను. పతివ్రతా

తిలకమగు సుకన్య పతివయోవృద్ధుడని యేవగింపక వాని మనస్సున కింపు జనించునట్లు వర్తించుచు చ్యవనాశ్రమమున కరుదెంచు సతిధులఁ బూజించుచు, పతికి సపర్యలు గావించుచు, చ్యవనునకు మోదావహయై యుండెను.

అట్లుండ నొక్కనా డశ్వీనులు చ్యవనాశ్రమమున కేతెంచి, యెంటరిగాఁ దిరుగుచుండు నాసురుచికార లావణ్య పతియగు యువతింగాంచి, తరుణి! నీవెవ్వరిదానవు? ఎవని జేబట్టి యున్నదానవు? నీనామం బెయ్యది? అని యడుగఁగా, నాయించువదన “పూజ్యలారా! నేను శర్యాతి భూపాలుని పుత్రికను, మహానుభావుడగు చ్యవనమహర్షి భార్యను, నాపేరు సుకన్య. ఇయ్యది వారియాశ్రమము” అని చెప్పగా వారు ముసి ముసి నగవులు నగి యాపూబోడి కిట్ల నిరి. “కోమలీ! ఇంతలావణ్యపతివి; జవ్వనివి! శోభనాంగివి నీవీబడుగుముదుసలీ నెట్లు వరించితివి? ఆహా! నిర్దయుడగుదా నీతండ్రి. ఇంతటి ముదుసలికి నీవంటి ముకుమారి నెట్లొసంగె? అచ్చరలు సౌందర్యమున నిన్నుఁ బోలరు నీకు దివ్యవస్త్రములుగాని, కనకాభరణములుగాని లేకున్నను, నీమేని కాంతి యీ వసమునెల్ల మెఱుపువలె ప్రకాశింప జేయుచున్నది. నీవే రాజపుత్రునైనను జేపట్టియుండినచో, వాడు నిన్ను నవరత్నఖచిత భూషణాలంకృతఁగావించి, చీని చీనాంబరంబుల గట్టనిచ్చి, సమస్తభోగముల కాకరమగు రాజాంతఃపురముల

నుంచెడివాడు. అప్పుడు నీ సౌందర్య మింకెట్లుండునోగదా ! మూడుకాళ్ళ ముదుసలియగుటం జేసి మేను ముడుతలువడ, నిన్ను బోపింపలేని వీనివదలి మాలో నొక్కని గోరు కొనుము. ఏల వెట్టివై నీయావనము నడవి గాచినవెన్నెలఁ జేసెదవు?” అనగా వారిమాటలు సుకన్యవీనులకు ములు కులైసోక “అయ్యలారా! మీరెవ్వరో? మీ మాటలు చాలింపుడు. నియతులైన తపోధనుల నిట్లాడఁదగునే!” అన వారు వెండియు నిట్లనిరి. సుందరీ! “మామహిమచే నీమగనిని దరుణవయస్థుని జేసెదము. మామువ్వరిరూపము లొక్కటై కాన్పించును. అప్పుడు మా మువ్వరిలో నీకిష్టమైనవాని నొక్కని వరింపుము.” అనగా నా సాధ్వీశిరోమణియగు సుకన్య యావృత్తాంతంబంతయు నిజపతియగు చ్యవనునకు నివేదించెను.

చ్యవనుడు కొంతతడ వంతరంగంబున యోజించి యందుల కొడంబడుమనఁగా నాదేవి యశ్వీనులకడ కేతెంచి, యట్ల చేయుదుననెను. అంతనశ్వీను లిరువురును, చ్యవనుండును మువ్వరా సరోవరంబుఁ జొచ్చి, కృతావగాహులై యందొక్క ముహూర్తకాలంబుండి, దర్శనీయంబగు యావనంబున నేకాకారులై సాధ్వీయగు నాసుకన్యమ్రోలనిలిచి తమలో నొక్కని వరింపుమని యడుగుటయు, సుకన్య పరమ పతివ్రత గావున త్రికరణశుద్ధిగా చ్యవనుని దక్కయన్యుని

గోరనిది యగుటచేఁ బతినే ధ్యానించి, వారిలో చ్యవను నేర్పఁ
రచి, యచిసినే వరించెను.

చ్యవనుఁ డశ్వీను లొనరించిన మహాపకారంబునకుఁ
బ్రహ్మప్రాంతరంగుండై దేవతలతో యజ్ఞముల యందిందుఁడు
చూచుచుండగనే వారికి హవిర్భాగమును, సోమపానమును
తన తపోమహిమచేఁ గావించుననిన, వారును బరమానంద
భరితులై తనకు చ్యవనునివలన దేవత్వము సంపూర్తియగునని
సంతసించుచు నిశ్చేచ్ఛంజనిరి. చ్యవనుండు తరుణుండై సుకన్యఁ
గూడి తదిచ్చానువర్తియై, తనమహిమచే సకలభోగములను
సమకూర్చుకొని సంతోషముతో కాలముఁ గడపుచుండెను.

ఆవృత్తాంతమంతయు విని శర్యాతి కూతునల్లునిం
జూచువేడ్క చ్యవనాశ్రమంబున కేతెంచి, వారి సుందరా
కారంబులఁగాంచి సంతুষ్టుండై, కొమార్తెను గర్భవతిగా
నెఱింగి, భర్తృగృహమునుండి స్వగృహమునకుఁ దీసికొని
వచ్చెను. ఒకానొక శుభముహూర్తంబున సుకన్య యీ
దీర్ఘాయుష్మంతునిఁ గ నెను.

సుకన్య తిరిగి భర్తృగృహమునకుఁ బోవుచుండ శర్యాతి
చిలిబిలివలుకుల ముద్దులుమూటగట్టుచు, హృదయాహ్లాదకరుఁ
డగు మనుమని విడజాలక తనయొద్దనే యుంచుకొనెను. ఈ
రాజీవలోచనుఁడగు దధీచి తాతగారిగృహమునందే చినదినాభి
వృద్ధిగాంచుచు, సమస్తవిద్యల నభ్యసించి, సకలకళల నెఱిం

గెను. క్రమముగా యశవనవంశుడగు నీతనిని తాత శర్యాతి యిప్పుడు తండ్రియగు చ్యవనుని యాశ్రమంబున కనువు చున్నాడు. నేనాశర్యాతిమహారాజు నాజ్ఞాకరుడను. భృత్యుడను. నాపేరు వికుక్షి యందురు. ఇచటికి రెండుకొంసుల దూరమునందు మహానీయుడగు చ్యవనుని యాశ్రమము కలదు. అంతవరకే మాప్రయాణము. ఆయుష్మతి ! మేమును ఆయుష్మంతులరగు మీవృత్తాంతమును వినగోరుచుంటిమి. మిమ్ములనుజూడ దేవత లనుభ్రాంతి వీడకున్నది. కాకున్న భూలోకకాంతల కిట్టి యపురూపమగు సౌందర్య మెట్లు కలుగును. కావున మీగోత్రనామములువిన మాహృదయము లభిలషించుచున్నవి” అనెను.

అంతట సరస్వతి “మహాత్మా ! క్రమముగా మా వృత్తాంతమును వినగలరు. కొంతకాల మిచ్చటనేయుండి మాసత్కారములనంది మమ్మనుగ్రహింపగోరుచున్నాము. అయాచిలోపస్థితమగు నీ స్నేహమును మరువకుండురు గాక! అని పలికెను. అంత దధీచి “తరుణి ! అమృత మొలుకు నీవలుకులచే సంతసించితిమి. అందులకు మనహృదయములే ప్రమాణము. మార్గము చాలకొంచెము. పోయివచ్చెదము.” అని పలికి వికుక్షినిగాంచి “ఆర్యా ! పూజలచే నీమె మనల ననుగ్రహించినది. పోదము” అని వారిచే సంగీకృతుడై యశ్వము నధిరోహించి సపరివారముగా వెడలిపోయెను.

అట్లుపోవుచున్న సుందరాకారుని సరస్వతి రెప్పవాల్చకయే చూచుచు నట్లే నిలబడెను. దధీచి శీఘ్రకాలములోనే శోణమునుదాటి తండ్రియాశ్రమపదమును ప్రవేశించెను.

3

అశ్వములు కనుచూపుమేర మీరిపోయినను సరస్వతి యాదిక్కునే చూచుచు నిలబడెను. తరువాత కొంతతడవునకు సావిత్రి “సఖి! రమ్మ లోనికిపోద మనుడు” సరస్వతి తెప్పరిలి దృష్టి నాదిక్కునుండి మరల్చి లోనికిఁగి యా దధీచినే స్మరించుచు మాటిమాటికి వాని రూపసంపదను హృదయమునఁ దలపోయుచు నాశ్చర్యపడఁ జొచ్చెను. ఆమె నేత్రములు తిరిగి వానినిసందర్శింపఁ గుతూహల పడుచుండెను.

తరువాత కొంతకాలమునకు వికుక్షి యామార్గము ననేపోవుచు సరస్వతీకుటీరమున కేగెనుదెంచెను. అట్లేతెంచిన వానిఁ గూర్చుండ నియమించి సావిత్రి ప్రీతితో నిట్లనియె - “ఆర్యా! ఆర్యపుత్రుడగు దధీచికి క్షేమమా? పూజ్యులగు వారితల్లిదండ్రులు కుశలముగ నున్నవారా?” అంత వికుక్షి “ఆయుష్మతి! చ్యవనకుమారుఁడు కుశలముగనే యున్నాఁడు. ఇటనుండి జనకు నాశ్రమపదంబున కేగినప్పటినుండియు, ననుక్షణము మిమ్ములనే స్మరించుచు, కృశించిన దేహముతో పాణిములను భరించుచుండెను. మీవృత్తాంతము నెఱుంగు

టకు మూలతి యనునామె శ్రీఘకాలమున నిచటి కేతెంచగల''
దనిపలికి, కొంతతడ వట్లే విస్సంభాలాపములాడుచునుండి
వికుక్షి తనదారినబోయెను.

మరునాఁడు గభస్తిమాలి యుదయాద్రిని దోతెం
చుడు సరస్వతి కాలకృత్యములఁ దీర్చుకొని బహువిధవికసిత
కుసుమగుచ్ఛంబుల జగన్నాథునిబూజించి, యటజాంగణం
బున లేడిపిల్లలతో నాడుకొనుచుండ, చ్యవనాశ్రమమునుండి
వచ్చుమూలతి శోణమునుదాటి సరస్వతిని సమీపించి,
దూరమునుండియే శిరమువంచి సమస్కరించెను. ఆనూతన
వ్యక్తినిగాంచి, వికుక్షిమాటలు జ్ఞప్తికిరాఁగా సావిత్రియు
నచటికివచ్చి నిలిచెను. అంత మూలతి సరస్వతినిగాంచి
“దేవీ! నీకు రహస్యముగాఁ జెప్పవలసినవిషయ మొండు
గలదు. అవకాశమిప్పించఁ గోరుచుంటినని మెల్లగాఁ బలికెను.
అదివిని సరస్వతి “అమ్మా! ఏల యిట్లుమాట్లాడుచుంటివి?
నీకు నేను సర్వధా విధేయురాలను. చెప్పవలసినదంతయు
నిర్భయముగాఁ జెప్పు” మనెను.

ఆమువ్వురును సహకారవృక్షంబుక్రిందనున్న శిలా
ఫలకంబుపై నాసీనులైరి. అప్పుడు మూలతిముఖంబున విచార
రేఖలు పొడనూప దేవీ! “ఆచిరంజీవి దధీచి మీయాశ్ర
మమునుండి మాకడ కేతెంచినదిమొదలు స్థిమితముగఁ గాన
రాడు. ఎల్లప్పుడు పరధ్యానముతో నుండును. ఆహారాది

కములను గొనడు. గగనవీధిని బరికించుచు నున్నరనును. సగముతోయి గడచినను గన్న మూయఁడు. కన్ను మూసెనా నేమేమో కలవరించుచుండును. వానిస్థితి మా కాందోళనము కలిగించుచుండెను. దినములు గడచినకొలది దధీచి శరీరస్థితి మఱింత వేదనాకరమగుచుండెను. దీని కంతకును గామవికారముదక్క వేరొకటికారణముగాదని తోచి, యాతనివలననే కొంతకుఁగొంత హృదయగతం బెరింగి తత్ప్రాణరక్షణకై నిన్ను బ్రార్థింప నేగుదెంచితిని” అని పలికెను.

సావిత్రి సరస్వతు లొకరిమొగ మొకరు చూచుకొనిరి. విషయమేమో తమకుఁ దెలిసియోయన్నది. అంత సరస్వతి మాలతింగంచి లజ్జావసతవదనయై అమ్మా! “అధికముగా మాట్లాడఁజాలను. ఇదే నీమాటయందు నిలుచుటకు సిద్ధముగానుంటి” నని బదులుచెప్పెను. మాలతి పరమానంద భరితయైవారి సెలవుగైకొని చ్యవనాశ్రమమునకుఁ బోయెను.

ఆకాంతాలలామంబు లిరువురును భావపరంపరలు హృదయాంబుధిఁ జెలరేగఁ గొంతతడ వట్లెకూరుచుండిరి. సరస్వతిమనంబున నూతనానుభవం బొందుకనుపట్టెను. తఱియెఱిగి కుసుమసాయకుఁడు సపరివారముగ నాయాశ్రమమును బ్రవేశించి దాడిసాగించెను. కాలముగడచుట కష్టతరమయ్యెను. సరస్వతి మాటిమాటికి నాకసమువంకను, శోణసదమువైపునకును జూడ మొదలిడెను. సావిత్రి తమకు

భూలోకనివాసమున కవధిరానున్నదని మనంబున సంతసింపఁ దొడంగెను.

సరస్వతికి బ్రకృతియంతయు వ్యతిరేకమైన ట్లుండెను. పుంస్తోకిలరుతంబులు, మత్తపుష్పంధయమ్ముల ర్ఘంకారంబులు కర్ణకతోరంబులై సంతాపంబు గావించుచుండెను. లతా గృహంబుఁ జేరి క్షణ మొకయుగముగా గడుపుచుండెను. ఎట్టకేలకు సూర్యుఁ డస్తాద్రీశిఖరంబు నధిరోహించెను. క్రమముగ జీకట్లను బారదోలి పృక్షముల చాటునుండి సరస్వతిఁ జూచుచుండెనో యనునట్లు, అంబరమున ద్విజ రాజు నేత్రపర్వ మొనరించుచుండెను.

జననాశ్వము నధిరోహించి శోణమునుదాటి దధీచి మాలతీద్వితీయుండై సరస్వతీనివాసమున కేతెంచెను. సరస్వతీ దధీచు లొకరిపైనొకరు క్రీగంటిచూపులఁ బ్రసరింపఁ జేసిరి. అదియొక ప్రహేళికపరిపంచము. అప్పుడు వారి హృదయము లెట్లుండునో? ఏమో! ఎవరు చెప్పగలరు? అది అనుభవైకవేద్యము. లజ్జావతనవదనయై దధీచిపై వాలూచులు నిగుడ్చు సరస్వతి కనుదమ్ములలోని భావమును దధీచి చెప్పవలయును. ఆయనుభూతియందున్న సరస్వతి చెప్పవలయును. కొంతతడవు మనోహరములగు సంభాషణలతోనుండి, సరస్వతీద్వితీయుండై దధీచి యా పండు వెన్నెలలో నదీసైకతస్థుల, ఆకులు కానరాకుండ పుష్పించి,

వింతవింత పరిమళములను వెదజల్లు లతానికుంజంబుల
విహారింపఁబోయెను.

ఇట్లాయీరువురికి సంచత్సర మొకరోజువలె గడచిపోవు
చుండెను. తరువాత సరస్వతి గర్భమునుదాల్చి, యొక్కశుభ
ముహూర్తంబున సర్వలక్షణలక్షితుండగు కుమారుని గనెను.

కుమారుని ముఖకమలమును వీక్షించినంతనే దుర్వా
సుని శాప మస్తమింప దివ్యజ్ఞానమేర్పడెను. వెంటనే దధీ
చికి తన వృత్తాంతమంతయు సాకల్యముగఁ జెప్పి, వియో
గమును సహింపఁజాలక కంటికిమంటికి నేకధారగా విల
పించు దధీచి పాదపద్మములఁ దన యమృతహస్తముల
స్పృశించి, కుమారునకు సమస్తవేదములు; సర్వశాస్త్ర
ములు, సకల కళలు నాయనుగ్రహమువలన నావిర్భవింప
గలవని వర మొసంగి, నిజపతికి నుత్తు నప్పగించి, పితా
మహుని యాజ్ఞాప్రకారము సావిత్రీద్వితీయయై బ్రహ్మ
లోకమున కేఁగెను.)

4

సరస్వతికిఁ బుత్రుఁ డుదయించినసమయమందే భార్గవ
వంశమున దధీచి పినతండ్రిభార్య యగు సక్షమాలయను
మునికాంతకు నొక కుమారుఁ డుదయించెను. దధీచియుఁ
బ్రశయకాలపయోధివలె నుద్బొంగు వియోగదుఃఖాంబుధిని

కొంతకాలము నిమగ్నుడై యుండి, గుండె రాయిచేసికొని, యెట్టకేలకు దుఃఖమును దనకుదా నుపశమింపజేసికొని, తనపుత్రుని బోషింపుమని యక్షమాలను బ్రార్థించి, యా బాలు నామెహస్తంబుల నునిచి తపంబొనర్చి విరహాగ్ని నార్పనెంచి తపోవనమునకుఁ బోయెను.

అక్షమాలయు నా పసికందులను భేదములేకుండ పెంచుచుండెను. వారిలో సరస్వతికుమారుఁడు సారస్వతుఁడు. రెండవవాఁడు వత్సుఁడు. ఆ బాలు రిరువురును శుక్లపక్ష చంద్రులవలె దినదినాభివృద్ధిగాంచుచు బాల్యమునుండియు నన్నదమ్ములవలె నన్యోన్యమురాగముల వర్ధిల్లుచుండిరి. సారస్వతునకుఁ దల్లి వరప్రసాదమువలన విద్యలన్నియు బాల్యముననే కరతలామలకము లయ్యెను. వత్సునకు యుక్త వయస్సు వచ్చునప్పటికి వేదములన్నియు సారస్వతుఁడే వానికి బోధించెను.

తరువాత సారస్వతుఁడు యావనవంతుడగు వత్సునకు కోమలాంగియగు నొక్క-మునికన్యకనిచ్చి వివాహము చేసి, యాప్రదేశమునందే ప్రీతికూటమను బేరుగల యొక గృహమునందు వారు నివసించునట్లు చేసెను. అంతట తాను బ్రహ్మచారియై తపం బొనరింప నిశ్చయించి, దండము, కృష్ణాజినము, వల్కలము, మాంజి ధరించి తండ్రీయగు దధీచి తపస్సుచేసికొను ప్రదేశమున కేగెను.

అటులేరువాత వత్సనివంశము ప్రవర్ధిలైనను. వత్సని కుమారుడు వాత్స్యాయనుడు. వాత్స్యాయనున కచ్యు తుడును, వానికిఁ గుభేరుడును, కుభేరునకుఁ బాశుపతుఁ డును, వానికి నర్ధవతియు, నర్ధవతికి చిత్రభానుఁడను కుమారుఁ డుదయించెను.

చిత్రభానుఁడు సకలవిద్యాపారంగతుఁడై వెలయుచు, రాజదేవియను గన్యకను వివాహమాడి యామెతో నిష్ఠాప భోగంబు లనుభవించుచుండెను. కొంతకాలమునకు రాజ దేవి గర్భమునుదాల్చి, నవమాసంబులు నిండినంతనే, సకల లక్షణలక్ష్మితుండై ముఖంబున బ్రహ్మలేజం బుట్టిపడ, దర్శ నీయుండగు బాలునిఁ గనెను. ఆబాలుని శుభలక్షణములఁ గాంచి యెల్లరు నాశ్చర్యపడఁ జొచ్చిరి. ఒక శుభముహూ ర్తంబున వానికి “బాణ” డని నామకరణంబు గావించిరి. కాని వంశోద్ధారకుడగు నాబాలుని స్వయముగాబెంచుకొను భాగ్య మాతల్లికి లేకపోయెను. దురదృష్టవంతురాలగు రాజ దేవి యల్పకాలముననే యాపసికండును మాతృహీనునిగాఁ జేసి దివంబు నలంకరించెను.

చిత్రభానునకుఁ దన కుటుంబస్థితి యంధకారబంధుర మయ్యెను. భేదమోదములురెండు నొకేపర్యాయము త న్నావరించెను. ఒకవంక భార్యవియోగ దుఃఖము, మఱి
— — — — — నానందముడగు బాణుఁడు, ఎట్లకేలకు దుఃఖము

నణచినైచికొని తల్లియుఁ దండీయుఁ దానయై పీమతోఁ
బుత్తుని బెంచుచుండెను. బాణుఁడు శుక్లపక్షచంద్రునివలె
దినదినాభివృద్ధిగాంచుచు, దండికడ విద్యల నెల్ల నేకసంధా
గ్రాహియై యభ్యసించుచుండెను. చిత్రభానుని యానంద
మున కవధిలేదు.

శాస్త్రప్రకారము బాణునకు చోలోపసయనాదులను
గావించి వెదపాతము నారంభించెను. బాణునికి పదునాల్గు
సంవత్సరములు వచ్చుసరికిఁ జిత్రభానుఁడు వ్యాధిగ్రస్తఁడై
విధి నతిక్రమింపజాలక యసహాయస్థితియందున్న బాలు
నొంటిగావిడచి స్వర్గ మలంకరించెను. ఆహా ! దైవమాయా !
విధి సర్వసక్తివంతముగదా ! దాని నెఱుంగ నెవ్వరికి
సాధ్యము ! చిత్రభానుఁడు తనకుమారు నెంతవానిని జేయఁ
దలచెనో ? ఏమేమి భావించెనో ? పురుషప్రియత్నముయొక్క
సాఫల్యవైఫల్యము లావిధి యధీనములుగదా !

పితృమరణము వజ్రీఘాతమై యాబాలుని హృదయ
మును భేదించెను. బాణుని దుఃఖమున కవధిలేదు. రోజులు
గడచుట కస్తతరముగా నుండెను. ఎట్లో యతికష్టముగాఁ
గొన్నిరోజులు గడచెను. బాణుని జీవితము జలధిమధ్యనున్న
యరిత్రములేని నావయ్యెను. క్రమముగా శోకము సన్న
గిల్లుచుండ స్వాతంత్ర్య మేర్పడుచుండెను. కొందరు విద్యా
విహీనులు, దురాచారపరాయణులు నగుబాలురతో స్నేహ

మేర్పడెను. బ్రహ్మచారి, స్వతంత్రుడు - దుష్టసహవాసము. ఆహా! ఇంక నేమికావలయును. అవినీతుడై నుష్కృత్యములఁ గావించు దుర్మార్గులగు స్నేహితులతోఁగూడి కొంత కాలము గడపెను.

బాణుని మిత్రులందరు నన్నివిధముల పతితులైనవారే వారు స్వేచ్ఛాప్రియులు. దొంగతనము, జూదము, వేశ్యాలోలత్వము, మద్యపానము వారి నిత్యకృత్యములు, కుమారులను మంచిమార్గములో నుంచనెంచిన వారి తల్లిదండ్రులు విసిగి వేసారి నిరాశాపరులైరి. బాణుడు పితృర్జితమైన మాన్యములు, ధనము, కలవాఁడగుటచే వారు నెమ్మదిగా బాణునితో మైత్రి నెఱపుచు వానిధనమును లాగ నారంభించిరి. బాల్యమునుండియు సత్ప్రవర్తనగలవాఁడగుటచే మిత్రుల ప్రవర్తనలు బాణునకు నచ్చెడివికావు. అయినను వెనుక నెవ్వరును లేనివాఁడగుటచే వారితోఁ దిరుగాడ నారంభించెను.

ఆ గ్రామము వెలుపలనున్న పాడువడిన దేవాలయములో జూదమాడుట వారికలవాటు. బాణునిగూడ నచటికిఁ గొనిపోయి పాచికల నాడింప యత్నించిరి. కాని లాభము లేకపోయెను. వారు జూదమాడుచుండ బాణుఁడా శిథిలదేవాలయమునందలి విగ్రహములను దర్శించుచు, బాల్యమునఁ దండి బోధించిన స్తోత్రపాఠములను బఠించుచు, నచటి

ప్రకృతిదృశ్యములను, శిల్ప రామణీయకమును దర్శించి, యానందాతిశయంబున మైమరచి నూతనశ్లోకంబుల నల్లుచు, నడుమ నడుమ పాచికలాడుచుఁ గలహించు కొనుచుండు మిత్రుల వివాదంబులఁ దీర్చుచు కాలము గడుపుచుండెను.

బాణనిధనమున కీదుర్మాగ్గులు చీడపుసుగులైరి. పితృర్జితమగు ధనము కర్పూరమువలె నానాటికి హరించుచుండెను. మిత్రుల బలవంతముమీద బాణుఁ డొకనాఁడు వేశ్యావాటి కేఁగవలసివచ్చెను. ఎవరైన జూతురేమోయను భయమున హృదయము. తటదట కొట్టుకొనుచుండ వెనుక ముందులు బరికించుచు, స్నేహితుల నడుమనడుమ నడచుచు, మదవతియను వేశ్యాగృహమునుఁ బ్రవేశించెను. ధనాశచేఁ గపటప్రేమ నటించుచు, మానాభిమానముల నమ్ము వార కాంతను, విటుల రక్తమాంసములఁ బీల్చి పిప్పిఁ గావించు వేశ్యమాతలను, గాంచినంతనే బాణునకు తలపైఁ బిడుగు పడినట్లయ్యెను. ఆహా! సీత, సావిత్రి, అనసూయ మొదలగు పతివ్రతామ తల్లు లుద్భవించిన పవిత్రభూమియఁ దిట్టి కులట లుద్భవించిరిగదా! అని పరిపరివిధములఁ దలపోయుచుండెను. మదవతి వాల్చూపులు నిగుడించుచుఁ, దనహావ, భావవిలాస విన్యాసములతో బాణుని లోఁగొనజూచుచు, నెల్లయినను వానిచే మద్యపానంబుఁ జేయింప నెంచి చేసిన ప్రయత్నము లన్నియు వ్యర్థములయ్యెను. మోక్షగామి భవబంధము లను

ద్రోంచుకొని పరతెంచు విధమున బాణుడా మోహపాశములను విదలించుకొని యెట్లో వేశ్యాగృహమునుండి బయట పడెను.

బాణుని ప్రవర్తనయంతయుఁ దాటికింద పాలు త్రాగిన చందమయ్యెను. వాని వంశమర్యాదల నెఱింగిన పెద్దల కీప్రవర్తన హృదయశల్య మయ్యెను. కొందఱు వానిని మందలింప యత్నించిరి. కాని యేమిప్రయోజనము! బంధువు లెల్లరు వాని నేవగించు కొనఁజొచ్చిరి. ప్రాయశ్చిత్తముగా యావనారంభ మెట్టివారివైన నట్టిట్టుచేయుచుండును. కితవులగు మిత్రులతోఁగూడి యావన మదోన్మత్తఁడై తిరుగాడఁ జొచ్చిన బాణుడు లోకమునకుఁ బరిహాస పాత్రుఁడయ్యెను.

ఒకనాఁడు బాణుని వంశవృద్ధుఁ డొకఁడు తిన్నెపైఁ గూర్చుండి యామార్గమునఁబోవు బాణునిఁగాంచి చేరఁ బిలిచి, నాయనా! కూర్చుండుమని దగ్గరకుతీసి కొఁగిలించు కొని పెద్దపెట్టున నేడ్చుచు. “తాత! మనవంశమర్యాద లెట్టివి? సీతాతతండు లెట్టివారో గమనించితివా? ఒక్కసారి కన్నువిప్పిచూడుము. సీతండ్రి చిత్రభానుఁడు తల్లి లేని నిన్ను కష్టపడి యెట్లు పెంచి పెద్దవానిఁ జేసెనో పరికించితివా? “నాతనయుఁడు వంశోద్ధారకుఁడు, సద్గుణరాశి, చదువుల సరస్వతి, యని చెప్పుచుండెడివాఁడు. నీవిట్లు తిరుగుచుండిన పితృదేవతలకు నుత్తమలోకములు గలుగుటెట్లు? సీతండ్రి”

మనంబున కెట్లు శాంతిచేకూరును. నీవును పసిబిడ్డవు గావు. సర్వము నెఱిగినవాఁడవు. బాగుగ నాలోచించుకొనుము” అని విలపింపదొడఁగెను. బాణునకు తలతిరిగి పోవుచుండెను. ఏమియు మాటలాడకయే యింటికితిరిగి వచ్చెను. హృదయము ప్రళయకాల బ్రయోధివలె కలగుండు వడుచుండెను. అనుక్షణ మావృద్ధుని పలుకులు గృహమంతయు మారు మ్రోగుచుండెను.

నేలపైఁ గూలఁబడి “పవిత్రమగు నావంశంబువ కేర్పడిన కళంకము నెట్లు పోఁగొట్టుకొందును. ఎందుఁబోదును ? ఏమిచేయుదును ? అని విలపింపఁ దొడఁగెను. పూర్వజన్మ సుకృతవిశేషంబునఁ బూర్వీకుల పుణ్యచరిత్రలను దలపోసికొని, యిచ్చటనే యున్నచోఁ బ్రయోజనము లేదని నిశ్చయించి, తండ్రి తాతలు సంపాదించిన ధనము కలవాఁ డగుటచేతను, చదువవలసిన శాస్త్రము లుండుటచేతను, గృహమునుండి బయలుదేరెను.

కృమికృమముగ దేశాటనంబుఁ గావించుచు, బ్రసిద్ధంబులగు గురుకులంబులను దర్శించుచు, విద్యాపారంగతులగు గురువులవలనఁ దన కాయాశాస్త్రములందు గల సందేహములఁ బాపుకొనుచు, వాదోపవాదంబుల వారు దిగ్భ్రాంతు లగునట్లు చేయుచుండెను. మహాపండితు లందరును బాణుని పాండిత్యప్రకర్ష కబ్బురపడుచుండెడివారు.

బాణునకు సమస్త శాస్త్రములు కరతలామలకంబు లగుటయే కాక, కవనమునందు ధారాశుద్ధియు నేర్పడెను. నిష్కామయోగులగు పండితశ్రేష్ఠు లీతనిగాంచి “అపరసర స్వతి” అని పొగడఁజొచ్చిరి. బాణుని కీర్తిలతలు దేశమునందంతటను బ్రాకఁజొచ్చెను. రాజసభలయందు పండితులతో వాదోప వాదంబులు జరుపుచుండ బాణుని పాండిత్యధాటికి నాటిపండితులు నిలువలేకపోయిరి. అందువలన బాణునిశక్తి నైపుణ్యములు పండిత ప్రకాండులకు శ్లాఘనీయమును, పండితమృన్మయ కసూయా జనకము లయ్యెను. అయిన నేమి? వాని పాండిత్యమున కేమి కొఱత?

బాణుడు తన పూర్వికులవలెనే పాండిత్యమును, ప్రఖ్యాతియు నార్జించి తిరిగి జన్మభూమికి జేరెను. బాణుని కీర్తివినియున్న బంధు మిత్రాదులందరును, చాలకాలమునకుఁ దిరిగివచ్చిన వాని నెక్కువగా నాదరించిరి. బాణుడును మహదానందంబున మునిగి, బంధుగృహంబులం దిరుగుచు, దేశాటనంబునఁ గాంచిన గురుకులముల గూర్చియు, రాజాస్థానములఁ గూర్చియు వింత వింత కథలను వారలకుఁజెప్పుచు, సంతోషముతోఁ గాలమును గడుపుచుండెను. చిత్రీభానుఁడు మరణించినతరువాత బాల్యచాపల్యమునఁ దిరుగు బాణుని గాంచి పరిహసించిన బాంధవప్రముఖు లెల్లరు నిప్పు డహమహమికతో బాణుని వివాహప్రయత్నములుగావించుచుండిరి.

ఒకనాటి మధ్యాహ్న సమయంబున బాణుడు తనగృహంబుననొక గ్రంథమును బఠించుచుండెను. అది శ్రీష్ట సమయంబగుటచే సహస్రకిరణుడు దుర్నిరీక్ష్యతేజుడై వేడి కిరణములను భూమండలమునఁ బ్రసరింపజేసి యాకాశమున వెలుగొందుచుండెను. అప్పుడు బాణుని తమ్ముఁ డింద్రసేనుఁ డరుదెంచి అన్నా ! “రాజాధిరాజ శ్రీహర్షచక్రవర్తి సోదరుఁ డగు శ్రీకృష్ణునిచే నీదగ్గరకుఁ బంపబడిన భృత్యుఁడు ద్వార దేశముననున్నవాఁడు. మీదర్శనము నభిలషించుచున్నాఁడు” అనిచెప్పి బాణునాజ్ఞగైకొని యాతని తీసికొనివచ్చెను. వాఁడును దూరమునుండియే నమస్కరింప, “నాయనా ! కృష్ణుఁడు సుఖముగానున్నాఁడా ?” అని బాణుడు ప్రశ్నించెను. వాఁడును “మహాశయా ! పూజ్యుఁడగు కృష్ణస్వామి సుఖముగానున్నారు.” అనిపలుకుచు గ్రీష్టాతపమున కాయాస పడుచు సమీపమునఁ గూర్చుండి, “ఇదిగో స్వామియగు కృష్ణునిచేఁ బంపబడిన లేఖ” అని చేలాంచలమునుండి ముడి విప్పి బాణుని హస్తమునం దుంచెను.

బాణుఁ డాదరముగా నాలేఖనుగైకొని తనలోఁ దానిట్లు చదువ నారంభించెను. “మేఖలకునివలన సహస్రవిషయముల నెఱింగి తడయక బయలుదేరి రావలయును. మిగిలిన విషయములను సమక్షమున మాట్లాడుకొందము” అని.

మేఖలకుని ముఖలక్షణములనుబట్టి యేకాంత మభిలషించుచున్నట్లు గ్రహించి, పరిజనమును దొలగించి “మేఖలకా! కృష్ణస్వామి సందేశమును సాకల్యముగఁ జెప్పుము.”

ఆర్యా! అవధరింపుము “మితోనాకుఁ గలమైత్రియత్యల్పము. ఐనను సరస్వతీ లీలావతారుడవగు నిన్నువిడిచియుండుట చాలకష్టముగానున్నది. నీశాస్త్రవైదుష్యమునన్ను మంత్రముగ్ధుని గావించినది. నీవులేకుండుట నాకేమియుఁ దోచుటలేదు. నాహృదయము నీవెఱుంగనిదికాదు. పరోత్కర్షాసహిష్ణువులు కొందరు నీవు దుర్మార్గుడవనియు వేశ్యాలోలుడవనియు, కపటపండితుడఁ వనియు, చెవినిల్లు కట్టుకొని ఘోషింప మొదలిడిరి. శ్రీహర్ష మహారాజు నమ్మినాడు. నీవునిజముగా దుర్జనుడవుగావుగదా! నీకీర్తినిగాంచి సహింపలేనివారు, రాజుకడకేతెంచి దుర్బోధఁజేసిరి. రాజేమిచేయును? నేనది సహింపలేక పోయితిని. నీగుణగణముల నభివర్ణించితిని. నీపాండిత్యము నుగ్గడించితిని. బాల్యచాపల్యమున దుష్టసహవాసము చేసియుండవచ్చును. ఇప్పుడు బాణుడు మహాకవి, మహాపండితుడు. అతనిం బిలిపింతును. మీరే స్వయముగాఁ బరీక్షింపుడని మొరఁబెట్టితిని. మహారాజు మనస్సు కొంచముగా మారినది. కావున నీవు వెంటనేబయలుదేరిరమ్ము. అని మేఖలకుడు చెప్పగా విని, చిత్రసేనుం గాంచి “పీనికి మజ్జన భోజనాదికముల నేర్పాటుగావించి, విశ్రమింపఁ జేయు

మని పలుక, వల్లెయని మేఖలకుని దోడ్కొని చంద్రసేనుఁ
డరిగెను.

ఆరాత్రి శయనాగారంబున బాణునిస్థితి యగమ్య
గోచరమయ్యెను. భావపరంపర లొక్కమ్మడి చెలరేగెను.
“ఏమిచేయుదును? మహారాజుచే దుర్జనునిగా వావింపఁబడి
తిని. కృష్ణునితో నాకంత గాఢస్నేహ మేమున్నది? రెండు
మూఁడు రోజు లొకచోట కలిసియుండుటయేగదా! నాపై
వానికంత యభిమాన మేలకలిగెను? అచటికేగిన నేమి
జరుగునో? ఎట్టి యవమానమును బొందవలసివచ్చునో?
పోకున్న కృష్ణునిమాట వీటిబుచ్చినవాడ నగుదును గదా!
ఇప్పు డేమిచేయుదును? ఎన్నివిధముల యోజించినను కర్త
వ్యమును నిర్ణయింపఁ జాలకుంటేనే? భక్తక్షేమంకరుఁడగు
శంకరుఁడు నన్నేల యనుగ్రహింపఁడు? అని పలువిధములఁ
దలపోసి తలపోసి తుట్టతుద కెట్టులైనను పోవుటకే నిశ్చయిం
చెను. ఈ నిర్ణయమునకు వచ్చుసరికి తొలికోడి కూసినది.

మరునాఁ డరుణోదయమునకుఁ బూర్వమే కాలకృత్య
ములఁ దీర్చి, స్నాన మాచరించి విభూతిరేఖలు ధరించి,
సంధ్యావందవ మాచరించి, అక్షమాలఁ గైకొని మంగళ
సూక్తములఁ బఠించి, దేవదేవునిఁ బూజించి, యథావిధిగ
హోమకార్యముల నెరవేర్చి, బ్రాహ్మణులనుఁ బూజించి,
భూరిదక్షిణ లొసంగి, వారి యాశీర్వాదముల స్వీకరించి,

తెల్లనివస్త్రముల ధరించి, మేనత్తయగు మాలతికి నమస్కరించి, యామె మంగళవాక్యములు పలుకుచుండ, కుడిపాదమును గుమ్మమునుండి బయటపెట్టుచు ప్రీతికూటమునుండి మేఖలకునితో బయలుదేరెను.

సాయంకాల మగునప్పటికి మల్లకూట మనగ్రామముఁ జేరి, యాప్రమిత్తుఁడును, సోదరప్రియుఁడు నగు జగత్పతి యను బ్రహ్మణోత్తమునియింట నాతిధ్యంబు స్వీకరించి, నాడు సుఖముగా కాలముగడపెను. మరునాఁడు గంగానదీ తీరముననున్న యష్టియను వనగ్రామముననుండి మూడవ రోజున స్థానేశ్వరమును జేరెను.

బాణునిరాక విని కృష్ణుఁ డెదురుగావచ్చి సాదరముగ నమస్కరించి, యుచితాసనము నలంకరింపఁజేసి కుశలప్రశ్నములను గావించెను. ఇట్లు కొంతతడ విప్రగోష్ఠి జరిపి, రాజభవనంబునకు సమీపముననున్న సుందరభవనంబున విడియించి, పూజాదీకములకు వలయు సౌకర్యములఁ గావించు వారల నియోగించెను.

బాణుఁడు మజ్జన భోజనాదీకములఁ గావించి, సుఖాసీనుఁడై యున్నతఱి, మేఖలకుఁడు రాజాజ్ఞ గైకొని ద్వితీయపురుషునితో నరుదెంచి దూరమునుండియే సవినయముగ నమస్కరించి పూజ్యుఁడా! “ఈతఁడు పారియ్యాత్రికుఁ డనుచు వారికుఁడు. రాజానుమతంబున మిమ్ములను మహారాజ

దర్శనంబునకుం గొనిపోవచ్చినాడు” అని విన్నవించెను. బాణుడు దానందపరవశుడై, ధన్యుడైనాతనిని పలికి దావా రికు ననుసరించెను.

అంతదావారికుండు మార్గముఁ జూపుచుండ, సమున్నత సౌధరాజంబులతోనొప్పు రాజమార్గంబుదాటి, రాచనగరు ప్రవేశించి, కక్ష్యాంతరముల నతిక్రమించి, యొక్కరమణీయమందిరమున మంత్రి సామంత పరివృత్తుండును. సుఖాసనాసీనుండునకు శ్రీహర్ష మహారాజుఁ గాంచెను. పారియాత్రికుండు మోకరిల్లి, మహారాజ! పూజ్యుడగు బాణుడు నీతడెంచియున్నాడు” అని విన్నవించెను బాణుడు యజ్ఞోపవీతమును సరిదిద్దుకొని శిరమువంచి మహారాజునకు నమస్కరించి

శ్లో॥ సమస్త సామస్త నరేంద్రపూరి

మాణిక్య రోచీరుచిరాంఘ్రిపద్మ

బహూపదానందిత పండితేంద్ర

శ్రీహర్ష విద్యన్నతతేస్తుభద్రమ్.

అని స్వస్తివాక్యములను బలికెను. మహారాజేమియు మాట్లాడకయే దృష్టినావలకు మరల్చి చేరువనున్న మాళవరాజకుమారునితో “నీతఁడే బాణుడు, మహావిటుడు అని పలికెను.

బాణుడు దండతాడిత భుజంగంబువలె శిరముపైకెత్తి నేత్రాంచలములఁ గెంపుగదుర క్షణకాలమట్లే స్తబ్ధుడై నిలు

చుండి, మహారాజుగారిచి “రాజకులచంద్రమా! నాతత్త్వమును బూర్తిగా నెరుంగకయే యిట్లాడుట మీనంటి మహాత్ములకుఁ దగదు. నన్ను విటునిగా భావింపవలదు. ఎద్దానినైన నవిమర్శంబుగఁ బరికించిన గాని నిజరూపంబు తేటఁ బడఁజాలదు. వివిధంబులగు జన్మంబులొనర్చి సోమయాజియని ప్రసిద్ధిగాంచిన బ్రాహ్మణ కులాలంకార భూతుండగు వాత్స్యయనుని వంశమున జన్మించితిని. సకాలమునం దుపనయనాది సంస్కారములఁ బొందితిని సాంగోపాంగముగ వేదములను బఠించితిని. నాశక్తికిఁ దగిన శాస్త్రము లన్నియుఁ జదివితిని. పెక్కురాజాస్థానములయం దసిధారావ్రతులగు పండితుల పరీక్షలయందు జయమును సంపాదించితిని. గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరించి సంసారమును సరిదిద్దు కొనుటకు సిద్ధముగా నుంటిని. నేను విటుఁడనగుటయెట్లు? ఇహపరలోకములయంద విరోధియగు బాల్యచాపల్య మంతరించినది. నా నిర్దోషిత్వమును కాలమే నిర్ణయింపగలదు. పండిత సభామధ్యంబున విచారించి నన్ననుగ్రహింపఁ గోరుచున్నాను.” అని పలికెను.

హర్షచక్రవర్తి ప్రసాద మేదురంబగు చూడ్కుల బాణుని ముంచి తేల్చుచు “మే మట్లు వినియుంటిమి” అని పలికి దినకరుఁ డస్తమింప నిజభవనమున కేగెను.

బాణున కాపాదమస్తకము కంపించెను. మొగంబున విన్నదనంబు దోఁప, చేయునదిలేక మెల్ల మెల్లన పాదంబుల నీడిచికొనుచు, నిజనివాసముం జేరెను.

పాపము బాగుని కారాత్రి యాహారము రుచింపలేదు. కంటికి నిద్దురయన్నది లేదు. చిత్తక్షోభకవధి లేదు. తనపై నట్లు విషప్రచారము గావించి మహారాజు మనంబు నంతగా మార్చినవా రెవ్వరో? అందువలన వారికేమిలాభమున్నది? మహారాజు నాదరముగ మాటలాడి, యాసన మొసంగి గౌరవించలేదు. కాని, స్నేహగర్భితములగు చూపులతో ననుగ్రహించెను. వారికి నమ్మకమును బుట్టించి మనస్సు మార్పు పెట్లు? కృష్ణస్వామియు నానమయంబున నేమియు మాటలాడలేదే, ఏమి చేయుటకును దోచకున్నది. మహారాజు మనంబునకు నచ్చునట్లు ప్రవర్తింపవలయును. ఏమి కానున్నదో యీశ్వరేచ్ఛ. అని తలపోయఁ జొచ్చెను.

6

మరునాడు మంత్రి సమేతుడై యేకాంతమందున్న మహారాజును దర్శించి, సవినయముగ నమస్కరించి కృష్ణుఁ డిట్లనియె. “అన్నా నిన్న నలుగురిలో మహాపండితు నట్లు పలికితిరి. ఆతని హృదయమెంత గాయపడెనో? రాజ్యమున ధర్మా ధర్మములను బరికించి యధర్మమును బారదోలి ధర్మ ప్రతిష్ఠఁ గావింపవలసిన మహారాజపు. రామరాజ్యమును మరల పించి ప్రజాపాలన మొనరించు కవిపండిత చక్రవర్తివి. ఎవరో యసూయోపరులగు పండితులు చెప్పిన మాటలను నమ్మిన

రాజును ప్రజల మేమనుకొందురు? మహారాజు ప్రజలదృష్టిలో చులకనైన నారాజ్య మెట్లుండును? మీకుఁ నేఁ జెప్పెడిపాటి వాఁడను గాను. ప్రపంచమంతయు బాణుని సరస్వత్యవతార మని భావించుచుండిరి. వాసిమాటయన్న చెవికొసి కొను చుండిరి. చారులను బంపి విచారింపుఁడు, నానాదేశములనుండి పండితులను రావించి సభగావించి స్వయముగా బరీక్షింపుఁడు. యథార్థము జేట తెల్లమగును” అని. మహామంత్రియు నట్లు గావించుటయే యుచితమనగా, శ్రీ హర్ష చక్రవర్తి వల్లెయని వలయు ప్రయత్నములు గావింప కృష్ణునే నియోగించెను.

కృష్ణుఁ డీవిషయమంతయు బాణునకుఁ దెలియఁజేసెను. బాణుని యానందమున కవధిలేదు. ఆ ప్రాంతమునందున్న బంధు మిత్రులను గాంచుచు సుఖముగా కాలము గడుపుచుండెను.

సభకుఁగావలసిన యేర్పాట్లు శీఘ్రముగాఁ జరుగుచుండెను. రాజ్యములోని మహాపండితులందఱకు నాహ్వానములు పంపబడెను. సభాభవనము పచ్చని తోరణములతోడను, రంభాస్తంభములతోడను, నానావిధంబులగు పరిమళంబుల పెదబట్లు పుష్పమాలలతో నతి మనోహరంబుగ నలంకరింపఁబడెను. తండ్రోప తండములుగా వచ్చు పండితులకు విడుదు లేర్పాటు చేయఁబడెను. పట్టణములో నెవరినోట విన్నను బాణుని పాండిత్య ప్రశంసయే వినఁబడుచుండెను.

కవిశేఖరుడగు బాణుని దర్శించుటకు పట్టణములోని వారందరును రాజమార్గంబున కిరుప్రక్కల బాలులుతీర్చి నిలబడిరి. పురంధ్రీజనులు సౌధాగ్రంబులపైనుండి యహమహామికతోఁజూడ నారంభించిరి. బాణకవి దేవతాంశసంభూతుఁడు, సరస్వతియే యిట్టి రూపుతో భూలోకంబునం దవతరించి యుండును. లేకున్న నిట్టిప్రతిభ మానవుల కెట్లు గలుగును? బాల్యమంతయు నాటపాటలతోడనే గడిపెనట! ఇంతటి పాండిత్యమెట్లువచ్చెనో? వీనితండ్రియు నింతటి పండితుఁడేనట. కాని యింతటి కవితాశక్తి లేదందురు. రాజాస్థానంబులఁ బేరు మ్రోగిన కవులందఱును దాసోఽహ మనవలసినదే, మనమహారాజుకూడ గొప్పపండితుఁడేగదా! ఏనుగునో? నే డీసభ చూచి తీరవలసినదే అని యనుకొను చుండిరి.

నాడు బాణుఁడు సరస్వతీ పూజగావించి. “తల్లీ! భక్తవత్సల! నీయనుగ్రహ పాత్రుఁడనగు నాకింతదనుక నవ జయ మనునది లేదు. నేడేమిచేసెదవో? నిన్నే నమ్మియుంటి నని” ప్రార్థించి సభాభవనంబునకు బయలుదేరెను. ఆయుధ పాణులై తురంగముల నధిరోహించి భటులు ముందుపోవు చుండిరి. ముత్యాల పల్లకిలో ముఖమున మందహాస రేఖలు ప్రకాశింప బాణమహాకవి జయమునాదే, యను తీవితోఁ గూర్చుండెను. ఆ వెనుక సైంధవంబు నధిరోహించి కృష్ణుఁ డును వాని వెనుక నశ్వబలమును పోవుచుండెను. పుర జనుల

జయ జయ ధ్యానంబులు భూనభోంతరాశంబులు మారు మోగుచుండెను. పట్టణములోని స్త్రీ పురుషులెల్లరు గుంపులు గుంపులుగా వచ్చుచుండిరి. పండితులు, మంత్రులు, నామంతులు, పురోహితులు వారి వారి యాసనముల నలంకరించిరి. కవియు, మహాపండితుఁడునగు శ్రీహర్ష చక్రవర్తి, ధగధగ మెరయు రత్నఖచిత సువర్ణకీటమును ధరించి, ఖడ్గపాణియై రత్నసింహాసనము నలంకరించి యుండెను.

వందిమాగధులు కైవారంబుసేయ, పురోహితులు వేదాశీర్వాదములఁ గావించిరి. నాడాసభయం దందరిముఖంబులయం దానందము తాండవించుచుండెను. కాని బాణుని గూర్చి చక్రవర్తికి దుర్భోధఁ గావించిన పండితుల ముఖంబులు, దినకరకరప్రసారంబునఁ గైరవంబులవలెఁ గాంతి విహీనంబులై ముకుళితంబులై యుండెను. బాణుఁ డాసనము నుండి లేచి శ్రీహర్ష పంచరత్నముల నాశువుగాఁజెప్పి, చక్రవర్తి కంఠసీమ నలంకరింపఁజేసెను. సభామధ్యంబున జయ జయ ధ్యానంబులు మిన్నుముట్టెను.

శ్రీహర్షుఁడు సహర్షుడై తనకు దుర్భోధఁ గావించిన పండితులవంకఁ జూచెను. వారును ఖిన్నులై శిరములవంచి, దేహములు కంపింప, గద్గద స్వరంబులతో “మహారాజ ! బాణుఁడు మహాకవి, మహాపండితుఁడు. వాని జయించువారే లోకంబునను లేరు. కవి పండిత పక్షపాతులరగు మీరు వారి

ప్రతిభ విన్నచో, దేవరవారి యాస్థానంబున మాకు గౌరవంబు కొరవడునను తుచ్చభావంబు మమ్మావహింప, కవిరాజ శేఖరుడగు నీ మహనీయుని గుణగణంబులకు దోషమాపాదించి చెప్పితిమి. మాయజ్ఞానమును పైచి, మమ్ములను క్షమింపఁ గోరుచున్నాము” అని పలికిరి. సభ్యులెల్లరు నొకరి మొగంబు లొకరు చూచుకొనుచు రహస్యంబుగా నేమేమో మాట్లాడు కొనుచుండిరి.

హర్ష పులకితుఁడై శ్రీహర్షచక్రివర్తి సింహాసనము నుండి దిగ్గున లేచి, బాణుని సమీపించి, సాష్టాంగ నమస్కార మొనరించి, పుష్పమాలాలంకృతుఁ గావించి, “సకల శాస్త్రపారంగతా! బాణమహాకవీ! తోలుత మిమ్ముల నపార్థము గావించుకొని నందులకు విచారించుచున్నాను. మీ రాకచే మా రాజ్యము ధన్యమైనది. నేటినుండి మీరు మాయాస్థాన కవులై యుండి మమ్ములను ధన్యులగావింపఁ గోరుచున్నాను.” అని వచించెను. జయ జయ ధ్వానంబులు చెలరేగెను.

అంత బాణుడు “రాజాధి రాజ శ్రీహర్ష దేవ! మహాకవులు, పండితులు, రసజ్ఞులునగు తమ కొలువున కీయ కొనుట నాపూర్వ జన్మసుకృత విశేషంబుగా భావించుచుంటిని. నాజన్మ చరితార్థమైనది. ఇంతకన్న నా కేమికావలయును. తమయాజ్ఞ శిరసావహించితిని. అని మహారాజునకు నమస్కరించి, పశ్చాత్తప్తులగు నీపండితోత్తముల మన్నింప

ప్రార్థించుచున్నాడను” అనెను. మహారాజు “అట్లే యగు గాక” అని పరిచారకులు తెచ్చిన బహువిధ రత్నాలంకారంబులు, దుకూలంబులు బాణున కొనంగి, సింహాసనముపై నధిష్టించి, మహామంత్రిని గాంచి “అస్థానపండితులకు ప్రత్యేక భవనంబున రాజమర్యాదలు జరుగునట్లు చేయుడని” యాజ్ఞా పించెను.

కృష్ణుని యానందమున కవధిలేదు. బాణుని రాజలాంఛనములతో ప్రత్యేక భవనంబునకుఁ గొనిపోయిరి, ప్రతిదినము మహాకవి, రాజాంతఃపురమున కేగిఁ చక్కవర్తితో న్యాయ, మీమాంస, వ్యాకరణాది శాస్త్రంబులం జర్పించుచు, రాజోపభోగంబులఁ గాలమునుగడుపుచుండెను.

అంతనొక్క శరత్కాలంబున బాణుడు రాజాజ్ఞఁగొని బంధుమిత్రాదుల దర్శించుటకు సవరివారముగ బయలుదేరెను. మార్గమధ్యంబున విశ్రాంతికై విడుదు లేర్పాటుగావింపఁబడెను. కతిపయప్రయాణంబులుగావించి ప్రీతికూటమును జేరునంతలో బంధువులు, పురప్రముఖు లెల్లరు నెదురుగావచ్చి బాణుని సగౌరవంబుగఁ గొనిపోయిరి. మహారాజుచే బహూకరింపఁ బడిన నానావిధామూల్య వస్తుజాలంబులఁగాంచి బంధువులెల్లరు. బొగడుచుండ సంతోషచిత్తుడై కాలమును గడుపుచుండెను.

ఒక్కనాడు భోజనానంతరము బంధుమిత్ర పరివృత్తుం
డైయున్న బాణునిగాంచి పితృవృత్తి పుత్తుండగు శ్యామలుఁ
డాదరముతో అన్నా ! “సకలజన సంస్తూయమానుండును,
బుణ్యరాశియునగు శ్రీహర్ష చక్రవర్తి చరితమును వినఁగోరు
చున్నాము. సాకల్యముగఁజెప్పి మమ్ము గృతార్థులఁజేయఁ
గోరుచుంటిమ”ని వేడెను.

బాణుడు మందహాసము గావించి తాత ! “నీకోరిక
నాకతీతమైనది. శక్యాశక్యములను గమనింపకయే కోరితివి.
నుడువదగిన విషయము లధికముగాఁగలవు, పదజాలంబులత్య
ల్పము. పురుషు నాయుఃప్రమాణమున్నంతవరకుఁ జెప్పిన
నామహానీయుని చరిత్రతరుగదు. అందేకదేశము మాత్రమే
చెప్పఁగలను. అల్పక్షర జ్ఞానియగు నామతి కంతకన్న
సాధ్యముకాదు. మోహాతిరేకంబునఁ బా ర మె టు ం గ ని
పయోధిఁదెప్పచే దాటప్రయత్నించు వానివలె, ధైర్యముతో
నీఘనకార్యమునకు సాహసించుచుంటిని. వినువారలు రసజ్ఞు
లగు బంధుమిత్రాదులు; చెప్పునది శ్రీహర్ష చక్రవర్తి చరితము.
ఇంకేమికావలయును ? ధన్యుడనైతిని.” అని వారియెదుట
హర్ష చరితము నభివర్ణింప మొదలిడెను. అదియే యనన్య
సాధారణ రచనా విశేషముగల మహాగ్రంథమయ్యెను.

తరువాత కొంతకాలమునకు కాదంబరి యనుగ్రంథ
రాజమును వెలయించెను. అందలి పర్ణనా విశేషము లద్వి

తీయములు. ఆదృశగ్రంథరాజము నభూతో నభవిష్యత్
కాపుననే “బాణోత్సిష్టం జగత్సర్వమ్” అని జగద్విఖ్యా
గాంచి, సాటికవులలో మేటియై విలసిల్లిన బాణుడు చుక్క
నడుమ చంద్రునివలె ప్రకాశించిన యమరజీవి.

జయన్తి తేసుకృతినో రససిద్ధాః కవీశ్వరాః
నాస్తీయోహం యశః కాయేజరామరణజంభయమ్.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ

